

AKÉ BOLI ANTICKÉ OLYMPIJSKÉ HRY

— Ján Grexa —

Edícia

OLYMPIZMUS V PRAXI

AKÉ BOLI ANTICKÉ OLYMPIJSKÉ HRY

————— *Ján GREXA* —————

V roku 2011 vydal Slovenský olympijský výbor s finančnou podporou
Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Olympijskej solidarity
Európskych olympijských výborov

Autor textu: © Prof. PhDr. Ján Grexa, CSc.
Lektoroval: Prof. PhDr. Marek Waic, CSc.

Nepredajná publikácia vydaná ako pomôcka pre pedagógov a lektorov a študijný
materiál pre študentov stredných a vysokých škôl v rámci komplexného Programu
olympijskej výchovy SOV

ISBN 978-80-89460-06-8

AKÉ BOLI ANTICKÉ OLYMPIJSKÉ HRY

Slávny rod z Rodu

- Čo je antika
- Poklad na večné časy
- Všegrécke hry pre všetkých Grékov
- Slávny rod z ostrova Rodos
- Športový duch starých Grékov
- Kalokagatia proti jednostrannosti
- Scholé, čiže ako využiť voľný čas
- Héraie – aspoň niečo pre dievčatá

Tak ako abeceda začína písmenom A, začína týmto písmenom aj naše rozprávanie – A ako *antika*. Antika označuje historické obdobie v oblasti Stredozemného mora, časovo ohraničené vznikom gréckej civilizácie (8.–7. st. pred. n. l.) a počiatkom stredoveku, resp. rozpadom západorímskej ríše (476 n. l.). Rozumie sa ňou hlavne historický vývoj starovekého Grécka a Ríma.

Antické olympijské hry sa stali jedným z pokladov staroveku. Ako hovorili starovekí Gréci: *Ktéme eis aei*, čiže *poklad na večné časy*. Básnik **Pindaros** (asi 518-446 pred n. l.) vo svojej prvej *Olympijskej óde* rýmuje: „Do ďaleka žiari sláva vydobytá na olympijských hrách, kde bojuje rýchlosť a sila spojená s odvahou o najvyššiu cenu“.

Mladému boxerovi **Peisirrodovi** z Rodu matka neraz recitovala tieto verše, napísané na počesť víťazov **Panhelénskych** (všegréckych) **hier**. O týchto slávnych hrách Peisirrodos vedel, že všetky boli spojené s náboženským kultom, ale aj to, že ich súčasťou boli športové a umelecké súťaže v hudbe, recitácii, maliarstve, hre na flautu, kitharu a spev, v Aténach dokonca nechýbala súťaž mužskej krásy. Gréci si totiž veľmi potrpeli na krásu mužského vyšportovaného tela. Rovnako vedel, že podľa slávneho **Homérovho** diela panhelénskym hrám predchádzali hry a preteky, ktoré zorganizovali bájný **Achilles** na pamiatku hrdinského bojovníka **Patrokla** (*Ilias*, 28. spev) a **Antinos** pre rozptýlenie **Odysea** (*Odyseia*, 7. spev).

Spomínaný Pindaros napísal *eponíkie* (triumfálne ódy), zhromaždené do 4 kníh, z ktorých každá bola venovaná jedným z veľkých hier - **Olympijským** v Olympii, **Pýtijským** v Delfách, **Nemejským** v Nemei a **Istmickým** v Istmii. Najstaršie a najslávnejšie z nich boli hry v Olympii. Ale aj ďalších mestách sa konali podobné hry, v Aténach napríklad **Panaténajské**. Neboli to iba obyčajné oslavy a zábavy, ale naopak. Boli súčasťou a ukážkou prepracovaného **výchovného systému** staro-

vekých Grékov. Tieto hry zároveň umocňovali povedomie všegréckej jednoty rozdrobených gréckych mestských štátov, široko roztrúsených v oblasti celého Stredomoria. Dievčatá mali právo zúčastniť sa hier ako diváčky, ale vydatým ženám bol vstup na hry zakázaný. Ženy však mali svoje hry – **héraie**, ktoré sa konali v Argu na ostrove Samos, ako aj v Olympii. Tu však skôr išlo o oslavu plodnosti a beh na skrátenej štadión (jeho dĺžka bola v jednotlivých mestských štátoch rozdielna) bol súčasťou obradov.

Beh dievčat na skrátenu dĺžku stadionu
(bronzoá soška, asi 520-510 pred. n. l.)

Prehľad jednotlivých hier poskytujú stručná tabuľka:

Hry	Olympijské	Pýtijské	Istmické	Nemejské	Panaténajské
prvé známe	776 pred n. l.	582 pred n. l.	582 (?) pred n. l.	573 pred n. l.	566 pred n. l. (?)
božstvo	Zeus	Apolón	Poseidon	Zeus	Aténa
2-4-ročná periodičita	1. rok (napr. 200. n. l.)	3. rok olympiády (202)	2. a 4. rok olympiády (201 a 203)	2. a 4. rok olympiády (201 a 203)	každoročne, každý 4. rok tzv. veľké hry (v 3. roku olympiády)
termín	júl	august - sept.	apríl - máj	apríl - máj	
počet dní	5 - 7	7, 5 pre súťaže	7, 5 pre súťaže	7, 5 pre súťaže	6
gymnické súťaže	behy (4) pentatlon box zápas pankracion dostihy preteky vozov	behy pentatlon zápas preteky vozov	behy pentatlon preteky vozov	behy pentatlon preteky vozov	behy zápas box preteky vozov preteky veslíc beh s pochodňou

Diovi boli zasvätené hry v Olympii
a v Nemei

Štadión v Delfách

Ten, kto zvíťazil na všetkých panhelénskych hrách sa hrdil titulom *periodonik*. Po takomto titule siahali Peisirrodov slávny deda **Diagoras**, na oslavu ktorého Pindaros napísal jednu z najlepších olympijských ód. Tá je zlatými písmenami vytesaná na Aténinom chráme v Linde: „vzdialená je mu pýcha a kráča vždy rovnou cestou, nemá rád podvod a klam.“

Diagoras pochádzal z ostrova Rodos, preslávil sa ako bojovník v perzských vojnách a bol známy svojím obrovským vzrastom – meral vraj dva a štvrt metra. Ako boxer zvíťazil v Olympii na 79. hrách (464 pred n. l.), štyrikrát však zvíťazil v Istmii, dvakrát v Nemei, ale vyhral aj v Aténach, Tébach a na Rode. Diagoras mal troch synov, všetko olympijských víťazov, a dve dcéry. **Damogeros** vyhral v *pankratiu* (všeboji, kombinácii boxu a zápasu) na 82. a 83. hrách (452 a 448 pred n. l.), **Akusilaos** v boxe na 83. hrách, **Doreus** v *pankratiu* dokonca trikrát na 87., 88. a 89. hrách (432, 428, 424 pred n. l.). Staršia dcéra mala syna **Eukla**, ktorý takisto zvíťazil v boxe dorastencov na 96. hrách (396 pred n. l.). Vráťme sa však do roku 448 pred n. l., keď na 83. hrách v jednom dni zvíťazili Diagorovi synovia Damagertos a Akusilaos. Tí na znak vďaky vzali otca na ramená a priniesli ho doprostred štadióna. Za nadšeného jasotu publika šťastím premožený Diagoras skonal.

Peisorrodova matka **Kallipateira** bola mladšia Diagorova dcéra, ktorá ovdovela, a tiež prahne po olympijskom víťazstve svojho syna. Takisto túži osobne vidieť Peisirroda ovenčeného víťazným vencom, preto sa svedomite venuje synovej boxerskej príprave. Je tu však jeden problém - vydaté ženy majú účasť v Olympii prísne zakázanú. Keby ju v dejisku hier prichytili, hrozí jej smrteľný trest. Bola by zvrhnutá z príkreho útesu hory *Typaion*, vzdalenej asi hodinu cesty južne od Olympie. Ale Kallipateira je pevne rozhodnutá – bude dohliadať na súboje svojho syna v prestrojení za muža. Materinská obetavosť, láska a túžba sú silnejšie než hrozba najprísnejšieho trestu.

Ale Kallipateira vedela aj to, čo je *kalokagatia* (*kalos* - krásny, *agatos* - šľachetný). Predstavovala ideál harmonického súladu telesnej a duševnej krásy. Pod duševnou krásou rozumeli starí Gréci ani nie tak vzdelanosť, ale predovšetkým ušľachtilosť, vysokú mieru mravnosti. Kalokagatiu podporovali významní štátnici **Lykurgos** (žil okolo r. 800 pred n. l.) a **Solón** (640-560 pred n. l.), filozofi **Sokrates**, **Platón**, **Aristoteles**, lekári **Hippokrates** (460-346 pred n. l.) alebo **Galenos** (131-201 n. l.), lekár atlétov a gladiátorov.

Preto Kallipateira dbala o synovu všestrannú výchovu. Často zdôrazňovala synovi slová slávneho filozofa Platóna (427-347 pred n. l.): *Tí, ktorí sa oddávajú výhradne telesnému cvičeniu, stávajú sa nadmieru hrubšími, tí však, ktorí sa venujú len múzickému umeniu, sú zmäkčilejší viac ako sa patrí*. Preto je potrebná zdravá vyváženosť, „lebo kto čo najlepšie zlučuje telesné cvičenia s múzickým umením a podáva ich v presných dávkach duši, o tom by sme plným právom povedali, že je dokonale múzickým človekom a má najlepši zmysel pre harmóniu, oveľa viac ako ten, kto ladí skutočné struny.“

Preto bol šport prirodzenou **súčasťou života** Grékov. Slobodní občania sa po celodennej práci zabávali hrou, cvičením v gymnáziách a slávnosťami. Sviatky boli početné, sprevádzané súťažami všetkých druhov (básnických, športových, hudobných). *Scholé* bol špeciálny výraz pre voľný čas, považovaný za dobu skutočného ľudského života v protiklade ku zamestnaniu (*ascholiá*). Kde je šport, tam je aj **súťaživosť** a zvyšovanie výkonnosti. *Gymnázia* ako strediská telesnej i duševnej výchovy sa od 5. st. pred n. l. rozširovali a každé gymnázium malo *palaistru*. Palaistra bolo športovisko zahrňujúce rozsiahle dvory so stĺporadiami zdobenými sochami bohov Herma a Herakla, patrónov mládeže a atlétov. V týchto budovách boli pod stĺporadiami šatne, kúpele, priestory pre výučbu - pre beh, loptové hry, box, masážne miestnosti. Gymnázia sa stavali obyčajne v blízkosti riek kvôli plávaniu. Okrem toho však telesná príprava bola povinnosťou každého slobodného Gréka a začínala už od 7. roku v škole. Gymnastickú vý-

chovu pokladali Gréci za výbornú predvojenskú prípravu mládeže, v dospelom veku sa gymnastika odporúčala ako hlavný nástroj udržiavania kondície a zdravia.

Takúto školskú výchovu dostal samozrejme aj Peisirrodos.

Antický príklad pre nás: šport nebol iba záležitosťou jednotlivca - dennou potrebou slobodných Grékov, ale plnil aj širšie poslanie – upevňoval povedomie národnej jednoty roztrúsených mestských štátov antického Grécka.

A odkaz pre nás: svoj voľný čas (scholé) netreba bezducho zabíjať, ale múdro využívať pre rozvoj svojho tela, vôle a ducha ako aj priateľstva a ľudskej spolupatričnosti.

Čo vie Peisirrodos o olympijských hrách

- Prvé antické olympijské hry – východiskový bod gréckej chronológie
- Olympijská história dlhá najmenej dvanásť storočí
- Legendy a mýty o hrách
- Ekecheiria – ruky preč od zbraní
- Olympia – svätyňa božstiev i športu

Na príklade svojho deda a strýkov Peisirrodos vie, čo hovoril už aténsky štátnik **Solón** (7.-6. st. pred n. l.) – že k požiadavke ľudského šťastia patria aj športové preteky, obzvlášť olympijské. Olympijskí víťazi sa tešili priam božskej úcte, boli považovaní prinajmenšom za polobohov.

Peisirrodovi matka vysvetlila aj to, že podľa výpočtov filozofa **Hippia** (asi 400 pred n. l.), autora ranných dejín Olympie, sa prvé hry, doložené menom víťaza v behu, konali v roku 776 pred n. l. Ale je oprávnený predpoklad, že slávnosti v Olympii sú omnoho staršieho dátum. Samozrejme, nemohol vedieť, že v roku 393 nášho letopočtu (niektoré pramene uvádzajú aj rok 391) východný cisár **Theodózius I.** (346-395) zakáže návštevy pohanských chrámov a obradov v Rímskej ríši, teda aj v Olympii, čo prakticky znamenalo zákaz olympijských hier. A ani to, že v roku 406 zákaz zopakuje jeho vnuk **Teodózius II.** a v roku 426 vydá ďalší edikt, v ktorom výslovne zakáže olympijské modly. Stavby v Olympii boli zbúrané a dielo skazy dovriesli možno zemetrasenia, možno cunami v rokoch 522 a 551. Preto si nemohol vyrátať, že od roku 776 pred naším letopočtom antické hry trvali celých 1169 rokov a konali sa každý štvrtý rok celkom 293-krát.

O vzniku olympijských hier sa dopyčul mnoho údajov, ktoré vyznievali ako rozprávky či legendy. Jeden z mnohých mýtov za zakladateľa olympijských hier považuje Herakla, syna najvyššieho boha Dia. Je s ním spätá povest' o jednom z jeho 12 hrdinských činov, ktoré dostal ako úlohu od mykénskeho kráľa Eurystea - s vyčistením stajní kráľa Augiáša. Keď mu kráľ odmietol zaplatiť, Herakles ho porazil v bitke a na pamiatku tohto činu sa v 13. stor. pred n. l. začali konať v Olympii slávnosti. Podľa Pindara ich Hérakles zasvätil svojmu božskému otcovi Diovi.

Iný mýtus hovorí o pizanskom kráľovi Oinomaovi, synovi boha vojny Area, jeho krásnej dcére Hippodamei a Pelopovi. Oinomaos svoju dcéru nechcel vydať, lebo podľa veštby by ho mal jej manžel pozbaviť života. Kráľ mal zázračné kone, ktoré mu daroval božský otec Áres, a výborne jazdil na dvojkoľesovom voze. Preto svoju dcéru sľúbil tomu, kto ho v rýchlostných pretekoch vozov porazí. Mal však aj ďalšiu podmienku – víťaz má právo prebodnúť porazeného oštepom. Oinomaos takto pripravil o život trinásť nápadníkov, až narazil na Pelopa, ktorého sláva a chrabrosť boli známe na celom polostrove a ten bol po ňom aj pomenovaný – *Peloponnes*, čiže ostrov Pelopov. Pelops sa zaľúbil do krásnej Oinomaovej dcéry, ale vedel, že majiteľa zázračného záprahu normálne neporazí, preto ho premohol lšťou. Podplatil kráľovho vozataja, ktorý poškodil osku voza svojho pána, a ten v cieľovej rovinke havaroval. Pelops podľa dohody prebodol Oinomaaa, slávnostne ho pochoval a získal Hippodameu za manželku. Na túto počesť začal Pelops usporadúvať hry v pretekoch vozov, čo bol zárodok antických olympijských hier.

Preteky bojových vozov, v akých Pelops zvíťazil

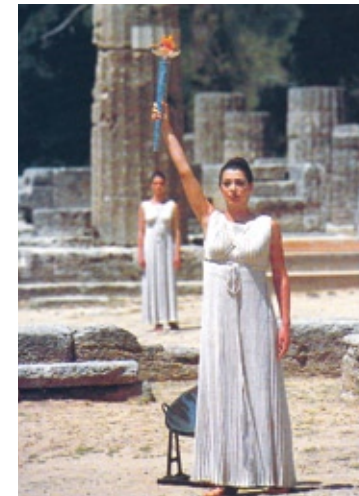
Podľa iných legiend hry údajne načas zapadli do zabudnutia a boli obnovené z iniciatívy elidského kráľa **Ifita**, ktorý chcel zastaviť krvavé boje medzi Grékmi. Na pokyn delfskej veštiarne Ifitos obnovil olympijské hry, spojil so spartským vodcom **Lykurgom** a pízskym kráľom **Kleostenom**, aby uzavreli zmluvu o všeobecnom posvätnom mieri – *ekecheirii* (ruky preč od zbraní). Zmluva bola zapísaná na posvätnom disku, uloženom v Hérinom chráme: „*Olympia je sväté miesto. Ak sa niekto odváži na toto miesto s ozbrojenou mocou, nezostane takýto zločin bez pomsty*“. Preto boli olympijské hry späté s požiadavkou ekecheirie. Toto slovo sa prvý-

krát v Olympii objavuje v roku 476 pred n. l., krátko po slávnom víťazstve Grékov nad Peržanmi. Mier trval asi tri mesiace, zaručoval neutralitu a nedotknuteľnosť Olympie, slobodnú cestu do Olympie a späť a zakazoval vojny a násilné činy počas hier. Kto ekecheiriu porušil, bol z hier vylúčený, ako napríklad Sparta v roku 420 pred n. l.

Hérin chrám v Olympii...

... kde sa od r. 1936 zapalaťuje oheň olympijských štafiet, smerujúcich do dejiska novovekých olympijských hier

Pozostatky Diovh chrámu

Peisirrodos vie, že do Olympie sa z ostrova Rodos dostane plavbou po mori, pretože svätyňa leží v severozápadnej časti Peloponézu v krajine Elis pod Kronovým vrchom.

Severozápadný Peloponéz

Olympiu lemuujú rieky Alfeios a Kladeos a ich zásluhou je to úrodná krajina, oprávnené nazývaná *eukarpos* (úrodná).

Krajina Olympie

Vie aj to, že slávnosti v Olympii mali spočiatku iba **náboženský** charakter a až neskôr sa Olympia stala dejiskom **atletického** merania síl. A že sa stane aj dejiskom **umeleckých** súťaží, trubačov a hlásateľov, to ešte nemohol ani len tušiť. Ale dopyčul

sa, že v Olympii športové pretekánie nadobúda čoraz väčší význam a že športový program sa neustále rozširuje.

Vedel to, čo celé Grécko - že Olympia je obľúbeným miestom stretnutia všetkých vysťahovaných Grékov - tých, ktorí odišli do kolónií zakladať nové grécke osady - s tými, ktorí zostali v materskom Grécku. Mnohé obetné dary v Olympii pochádzajú práve z kolónií, boli uložené na úpätí Kronovho pahorku v tzv. pokladniciach obcí. Najmenej 8 z 11 pokladníc patrilo práve mestám z kolónií.

Dozvedel sa, že rok 776 pred n. l. sa stal východiskovým bodom gréckej **chronológie** a že sa olympijské hry stali výrazom národnej jednoty a kultúrnej vyspelosti Grékov. Olympia mala význam ekonomický - znamenala príchod obchodníkov, rozvinuté trhy uzatváranie obchodných zmlúv. Veľký bol politický význam hier - práve tu sa upevňovali styky medzi jednotlivými mestskými štátmi, ktoré často medzi sebou viedli kruté vojny. Práve v Olympii prebiehali nespočetné politické jednania. Ale do Olympie prichádzali aj vedci a umelci, aby tu predstavovali svoje diela a pozdvihli význam hier o vedecké a kultúrne hodnoty.

Starovekí Gréci spájali šport s ich náboženstvom. Pre nás by sa mohol šport stať naším náboženstvom!

Čakanie na posolstvo

- Tvrdá predolympijská príprava
- Prísny výber v Elide
- Kto smie štartovať na olympijských hrách
- Najprv pot a až potom sláva

Po svedomitom ročnom tréningu matka so synom s napätím očakávajú, kedy príde do ich mesta posolstvo, vyslané elidskou vládou, aby pozvalo ľudí na slávnosti do Olympie a oznámilo presný termín konania 94. hier v roku 404 pred n. l. Presný dátum bude závisieť od toho, aby sa hlavný olympijský deň, kedy sa obetuje bohom, kryl so splnom mesiaca. Ak by šlo o prvý spln po letnom slnovrate, dumá matka so synom, vychádza to na dni v polovici júla. V prípade druhého alebo tretieho splnu bude termín v auguste či septembri. Uvidíme, hovoria si nedomyselnosť ...

Posolstvo konečne prichádza. Od *spondoforov*, hodnostárov posolstva, sa Peisirrodos dozvedá, že sa má dostaviť do mesta Elisu mesiac pred otvorením hier, aby v tamomšom gymnázii trénoval pred očami rozhodcov - *helanodikov*. Tí potom vyberú atlétov, ktorí pôjdu súťažiť do Olympie. Zatiaľ nevie, že gymnázium v Elise má tri časti, oddelené múrmi. V jednej budú trénovať ľahkí atléti, v druhej „ťažkí“ - zápasníci, boxeri a pankratisti, v tretej dorastenci, teda aj on. Zistí, že všetci účastníci vo svojich častiach majú aj ubytovňu a jedáleň. Spávať bude tak ako ostatní - na zemi a iba na ovčích kožiach.

Čo však Peisirrodos už dávno vie, tak je to skutočnosť, že spĺňa všetky podmienky, aby sa mohol uchádzať o olympijský veniec. Je írečtý **Grék**, lebo Negrékom, čiže barbarom je účasť na hrách zakázaná, hoci by išlo aj o panovníkov. Veď sa dopyčul, že na 71. hrách helanodikovia nechceli povoliť účasť samotnému macedónskemu kráľovi **Alexandrovi I.** a štart mu umožnili až potom, keď dokázal svoj grécky pôvod. Postoj k barbarom sa zmení až o nejaké to storočie neskôr - súťažiť budú môcť aj cudzinci, to však mladý boxer zatiaľ ani netuší.

Peisirrodos spĺňa aj ďalšie kritériá. Je **slobodný** človek, lebo otroci takisto nemajú právo štartovať na hrách. Ani sa neprevinil žiadnym zločinom a nespočívajú na ňom žiadna kliatba. Nie je ani občanom štátu, ktorý je pre porušenie svätého mieru vylúčený z hier.

Problémom pre Peisirroda nie je ani podmienka, že sa na hry pripravoval najmenej **desať mesiacov** pred príchodom do Elisy. Veď pod matkiným vedením naozaj po celý čas tvrdo trénoval. A nie je ani ženou, lebo tie takisto nesmú súťažiť, ba vydaté ženy, ako napríklad aj jeho matka, nemôžu hrať ani prizerať. Nemohol by sa však čudovať, že o pár rokov neskôršie v rokoch 396 a 392 na 96. a 97. hrách zvíťazí žena - **Kyniska** zo Sparty, a to v pretekoch štvorzáprahov. Pretože v prípade pretekov záprahov a dostihov si palmu víťazstva neodnášali vozatajci ako priami súťažiaci, ale majitelia záprahov, dvojnásobné olympijské víťazstvo patrí bohatej majiteľke bez toho, aby sa jej noha čo len dotkla posvätnéj olympijskej pôdy a hľadiska hipodrómu.

Nemusíme byť všetci olympijskí víťazi, stačí robiť šport „iba“ pre zábavu, ale aj Peisirrodos príklad ukazuje, že na dosiahnutie úspechu treba poctivo pracovať. Úspech neprichádza zadarmo, ale nebude nadarmo – posilní naše telo, vôľu, kamarátstvo, naučí nás čestne zápoliť a mať radosť z vynaloženého úsilia. A to je naozaj viac ako dosť...

Konečne v Olympii

- Olympia – najkrajší archeologický park na svete, chrám božstiev i chrám športu
- Od svätyne ku komplexu športových stavieb a zariadení
- Prehliadka Olympie
- Varovné pokutové sochy
- Kde bolo jediné čestné miesto pre ženu?

Skôr, než sa Peisorrodos ocitne v dejisku hier, úspešne absolvuje jednomesačný tréningový tábor v Elise a patrí k tým šťastlivcom, ktorých rozhodcovia vyberú na súťaž do Olympie. A potom ho už čaká slávnostný sprievod z Elis do dejiska hier. Po „svätej ceste“, dlhej asi 300 štádií (čo je skoro 60 kilometrov), lemovanej divákmi, vedú sprievod helanodikovia, za nimi idú členovia elidskej vlády s kňazmi a hodnostármi, potom pretekári a nakoniec ich tréneri a sprievodcovia. A dodajme, že aj jedna trénerka, preoblečená za muža... Sprievod prenocuje v osade Letrín (dnes Pyrgos) a za sviatania pokračuje do Olympie.

Konečne Peisirrodos oči uzrú Olympiu, teraz hlavné mesto roztrúseného gréckeho sveta. Všade je plno pestrofarebných stanov, ktoré si rozložili diváci (hotel Leonidaion pre vzácne návštevy ešte nestojí, budovať ho začnú až po roku 330 pred n. l.). Medzi stanmi sa nachádzajú aj stánky predavačov potravín a vína, obchodníkov, na lúkach pri Alfeiu a Kladeu sú ohrady pre pretekárske kone, obďaleč stoja kletky s obetnými zvieratami. A čo si Peisirrodos zvlášť všimne, sú zrubové sklady, kde musí každý prichádzajúci odovzdať zbrane, lebo je v samom centre posvätného mieru. A nad všetkou tou haravarou sa vznáša dym z obetných oltárov a táborových ohňov, kde si účastníci pripravujú jedlo. Pri pražiacom slnku zvyšujú ohne takmer neznesiteľnú horúcosť, ale dym aspoň odháňa otravné muchy a hmyz. Sprievod vchádza do *Altisu* - posvätného okrsku (odvodené od slova *alsos*, čiže háj) v tvare nepravidelného štvoruholníka (asi 220 m x 150 m).

Pretekári dostávajú rozkaz na rozchod do ubytovni v blízkosti palaistry a gymnázia a Kallipateira, preoblečená za muža, si zatiaľ môže podrobne prezrieť všetky stavby v Olympii.

Takto zhruba vyzerala podoba Olympie

Nemohla presne vedieť, že olympijské zariadenia sa pod Kronovým vrchom budovali od 11. stor. pred n. l. až do 2. stor. n. l. Ani to, že územie svätyne bolo okolo r. 700 pred n. l. zväčšené, aby mohlo prijať rastúci počet návštevníkov, že potom bol posunutý a upravený štadión a že o niečo neskôr vznikol južne od neho *hipodró*m pre dostihy a preteky záprahov. Štadión ležal východne od centra Olympie, ktorým bol spomínaný altis. V altise boli dva chrámy – **Dia Olympijského** a jeho božskej sestry a manželky **Héry** (*Héraion*, pred ktorým sa v súčasnosti zapáľuje olympijský oheň). Až neskôr tu pribudol **Chrám matky bohov** alebo **Déméter** (asi r. 400 pred n. l.).

Čo neskôr vznikol južne od neho *hipodró*m pre dostihy a preteky záprahov. Štadión ležal východne od centra Olympie, ktorým bol spomínaný altis. V altise boli dva chrámy – **Dia Olympijského** a jeho božskej sestry a manželky **Héry** (*Héraion*, pred ktorým sa v súčasnosti zapáľuje olympijský oheň). Až neskôr tu pribudol **Chrám matky bohov** alebo **Déméter** (asi r. 400 pred n. l.).

Centrálnu stavbu posvätného okrsku predstavoval Diov chrám. Postavili ho Elidania v rokoch 468-456 pred n. l. a jeho staviteľom bol elidský rodák **Libón**.

Dio v chrám...

Bol to **najväčší** chrám na Peloponézskom polostrove a po aténskom Partenóne druhý najväčší grécky chrám. Jeho pôdorys mal rozmery 28 x 64 m, stĺpy boli vysoké 20 m. Jadro stavby, obklopené stĺporadím, bolo rozčlenené na tri časti. Do hlavnej miestnosti *cella* sa vstupovalo od východu predsieňou – *pronaos*. Tu sa nachádzali obetné dary, v celle bola 12 metrov vysoká kolosálna socha Dia:

Diova socha zo zlata a slonoviny bola dielom najslávnejšieho gréckeho sochára **Feidia** (okolo 495-425 pred n. l.) a patrila k siedmim divom starovekého sveta – jediným, ktorý vytvoril jednotlivec.

Sochársku výzdobu chrámu tvorili aj štíty Diovho chrámu – východný zobrazoval Pelopov súboj s Oinomaom, západný štít boj Kentaurov s Lapitmi. Uššie strany celly zdobilo 12 štvorcových reliéfnych tabúl – *metóp*, ktoré znázorňovali 12 Heraklových hrdinských činov. Pred vchodom na východnej strane sa týčila pozlátená socha bohyně víťazstva Niké.

Niké, bohyňa víťazstva

Vráťme sa ešte do chrámu, v predsieni sa konal obrad počty víťazom, dekorovanie atlétov vencami. Za cellou v západnej časti bola ďalšia miestnosť *opisthodomos*, kde vystupovali a prednášali známe osobnosti, napr. historik **Hérodotos** (asi 484-425). V chráme boli uložené normované štíty pre bežeckú súťaž ťažkooodencov.

Skúsme sa orientovať podľa modelu Olympie. Kallipateira sa vydala na prehliadku Altisu od Diovho chrámu. Severne od neho videla Diova *obetný oltár* v tvare zrezaného kužeľa. Bol navrhnutý z popola, ktorý sa hromadil pri obetnom ohni, dosahoval výšku 6,5 m, obvod meral 37 m. Naľavo od oltára bol päťuholníkový Pelopov hrob - *Pelopeion*. Severne od tejto mohyly sa nachádzal Hérin chrám. Severne nad týmito dvoma stavbami uvidela *Prytaneion* - sídlo správcov Olympie. Keby bola Kallipateira jasnovidka, napravo od Hérinho chrámu by uzrela zrejme poslednú významnú stavbu - fontánu *Nymfaion*, lenže tú vybudovali až v roku 160 n. l. Zásobovala Olympiu pitnou vodou, dovtedy v čase letných horúčav, kedy sa konali hry, sa o vodu starali dočasné studne, 4-7 m hlboké.

Nymfaion, v pozadí Hérin chrám

Vpravo od fontány stálo na terase 12 pokladníc obcí, do ktorých si jednotlivé mestá ukladali svoje poklady. Pred nimi boli podstavce tzv. pokutových sôch, ktoré museli dať zhotoviť na vlastné náklady súťažiaci, čo porušili pravidlá.

Pokutové sochy, vpravo kryté - vchod na štadión

Za pokladnicami smerom na sever sa týči Kronov pahorok, odkiaľ mali diváci dobrý výhľad na celú olympijskú svätyniu.

Ďalšie stavby stáli mimo altisu, obohrnaného nízkym múrom. Na južnej strane mohla Kallipateira vidieť *Buleuterion*,

sídlo „Rady Elid'ánov“. Medzi dvoma budovami so zaoblenou východnou stranou bola štvorcová stavba, kde športovci skladali Diovi *Horkiovi* prisahu, že budú bojovať čestne.

Buleuterion

Ďalej tu boli postavené južné kúpele a južná *stoa* (kolonáda). Neskôršie tu pribudne najväčšia stavba Olympie - hotel pre vzácných hostí, *Leonidaion*.

Leonidaion

Nad hotelom na západnej strane stáli ďalšie stavby - sídlo správy svätyne v miestach Feidiovej dielne, kde bol neskôr vybudovaný byzantský chrám.

Miesto, kde stála Feidiova sochárska dielňa

Kallipateira pokračovala po východnej strane altisu smerom na sever a videla gymnasión s miestnosťami pre duchovnú výučbu a cvičenia, ako aj palaistru, kde sa pripravovali atléti na olympijské súťaže, jej syna nevynímajúc.

Pozostatky gymnázia...

... a palaistry

Ďalej na východnej strane tu stáli viacúčelové budovy s jedálňami a kúpeľmi.

Pri prehliadke nemohla vidieť zariadenia, vybudované v ďalších storočiach. Okrem už spomínaných stavieb napríklad okrúhly chrám *Fillipeon*, *krypté* –

zakrytý vchod na štadión alebo tzv. *Nerónov dom*, stredisko pre atlétov, ktoré nie je ešte zobrazené ani na makete Olympie.

Tzv. Nerónov dom, stredisko atlétov

Kallipateira prešla ponad severnú stenu altisu (na makete pravý horný roh) ku štadiónu. Neskôršie sa naň vchádzalo na cez spomínaný tunel *krypté* (tajný, neviditeľný).

Krypté – vchod na štadión

Na štadióne prebiehali všetky atletické súťaže - behy, päťboj, zápas, box a všetko. Štadión tvoril pieskom posypaný obdĺžnik dlhý 200 a široký 34,6 metrov, šírka jednej trate bola asi 128 centimetrov. Pôvodný štadión z archaickej doby sa dvakrát posunul smerom na východ a mal kapacitu 40 000 divákov. Na južnej pozdĺžnej strane bola kamenná tribúnka pre zbor rozhodcov - *helanodikov*, na náprotivnej strane kamenné kreslo pre kňažku bohyně **Demetry Chamyny** (prakticky jedinej ženy v hľadisku). Plocha štadióna bola posypaná pieskom, čo sťažovalo beh.

Ako štartovacie bloky slúžila kamenná doska s ryhami, na konci každej bežeckej trate boli obrátkové stĺpy.

Štadión nemal vybudované hľadisko, pre divákov slúžilo úpätie Kronovho pahorku, ďalšie miesta poskytovala 4 m vysoká stupňovitá oporná stena. Neskôr bol na východnej strane vytvorený vysoký val ako dvojité tribúna. Západný svah tvoril súčasť hľadiska do altisu, východný svah slúžil divákovi športových súťaží na štadióne.

Južne od štadióna uvidela Kallipateira hipodrómu, kde sa konali súťaže v pretekoch koňov a vozov so záprahom. Tento objekt dosiaľ leží pod hrubou vrstvou zeme. Jazdci na koňoch a vozoch pretekali na trati v tvare písmena U, s bariérou v strede, aby nedochádzalo k zrážkam protiúdcich záprahov. Štartovalo sa zo špeciálneho zariadenia trojuholníkového pôdorysu po spustení závery. Na opačnom konci oproti štartu bola *nyssa* (kruhový oltár) zvaný postrach koní, lebo pri obrátkach okolo neho dochádzalo k zrážkam a smrteľným úrazom. Preto pretekármi boli prevažne sluhovia alebo otroci majiteľov koní a vozov, avšak víťazstvo, ako sme už spomenuli, pripadlo majiteľom. Z pôvodných ôsmich disciplín sa udržalo šesť: na vozoch so štvorzáprahom, prípadne dvojzáprahom koní a žrebcov, ako aj preteky jazdcov na koňoch a žrebcov.

Kallipateirin úžas nad stavbami umocňovali umelecké diela. Celý okrsok zdobili sochy olympijských víťazov a božstiev, predovšetkým Dia, vrátane pokutových sôch.

Keď vieme, že Olympia mala štadión, hipodrómu, gymnázium, palaistru, bazény a ďalšie zariadenia pre prípravu a súťaže atlétov, môžeme si nad súčasným stavom u nás iba povzdychnúť: kým v Olympii športových objektov neustále pribúdalo, na Slovensku ich skôr ubúda...

Vývoj hier, ich športov a pravidiel

- Ako dlho trvali olympijské hry
- Olympijský program
- Prehľad a vývoj športových disciplín
- Helanodikovia a nomofylaci
- Olympijská vrchnosť

Skôr, než sa pozrieme na Peisirrodovo olympijské účinkovanie medzi dorastencami, povedzme si, v akých disciplínach sa v Olympii súťažilo. V prvých storočiach existencie Olympie boli športové súťaže, pokiaľ vôbec existovali, len okrajovým javom. Športový program bol spočiatku jednoduchý a celé slávnosti trvali **jeden deň**. Okrem náboženských obrádov prebiehali iba preteky v behu na 1 štadión, čiže *dromos*. Postupne pribúdali ďalšie disciplíny a program hier sa najprv rozšíril na **dva dni** (po 23. hrách r. 688 pred n. l.), neskôr na **päť dní** (po 77. hrách r. 472 pred n. l.) a niektorí autori hovoria až o 7 dňoch.

Ako pribúdali jednotlivé športové disciplíny, a mená prvých víťazov ukazuje tabuľka:

Hry	Rok	Disciplína	Víťaz
1.	776 pred n. l.	dromos – beh na 1 štadión (192,27 m)	Koroibos z Elis
14.	724	diaulos – beh dvojité (384,5 m)	Hyporios z Pizy
15.	720	dolichos – vytrvalostný beh (7–24 št.)	Akantos zo Sparty
18.	708	palé (zápas) a pentatlón (päťboj)	Eurybatos a Lampis, obaja zo Sparty
23.	688	pygmé (box)	Onomastos zo Smyrny
25.	680	harma tethrippon (štvorzáprahy koní)	Pagondas z Téb
33.	648	pankration (komb. zápasu a boxu) a hippos keles (dostihy)	Lygdamis zo Syrakúz
37.	632	súťaže dorastencov (dromos a palé)	Kraxilas z Krannonu
38.	628	pentatlón pre dorastencov	Polyneikés z Elis
41.	616	pygmé pre dorastencov	Hipostenes zo Sparty
65.	520	hoplítodromos (beh ťažkoodencov)	Eutelidas zo Sparty
70.	500	apéna (vozy s párom mulov, do 84. hier)	Filotas zo Sybarisu
71.	496	kalpé (preteky klusákov, do 84. hier)	Damaretos z Heraie
77.	472	predĺženie hier na 5 dní	Tersios z Tesálie
90.	420	Sparta vylúčená pre porušenie ekecheirie	Pataikos z Dým
93.	408	synorida (preteky dvojzáprahov)	???
96.	396	preteky trubačov a hlásateľov	???
99.	384	tetrippum (štvorzáprah) žrebcov	???
128.	268	synorida (dvojzáprah) žrebcov	neznámy Tesálčan
131.	256	jazda na žrebcov	Hippokrates z Tesálie
145.	200	pankration pre dorastencov	Faidimos z Alexandrie
175.	80	hry konané na Sullov príkaz v Ríme (v Olympii boli len preteky dorastencov)	
212.	67 n. l.	Nerónove údajné „víťazstvá“ v Olympii	
287.	369	predposledný známy víťaz (v boxe)	Barasdates (Varasdates) z Arménska
291.	385	posledný známy víťaz (v boxe)	Zopyros z Atén
293.	393 n. l.	posledné hry, o kt. sa zachovala správa	

Z tabuľky vyplýva, že od 96. hier (396 pred n. l.) pribudli disciplíny, ktoré Peisirrodos nemohol v Olympii vidieť.

Technika jednotlivých disciplín a pravidiel sa od súčasných pochopiteľne odlišujú.

1. *Dromos, stadion, stadiodromos (beh)*

Hlavná disciplína atletického a vojenského výcviku. Tento beh na vzdialenosť jedného štádia (192,27 m) bol pôvodne jedinou disciplínou olympijských hier a zostal **hlavnými** pretekmi. Menom jeho víťaza sa označovala celá olympiáda. V rozbehoch či finále bolo zaujímavé iba prvé miesto, čas sa pochopiteľne nemeral. Ako vidieť na obrázku, šprintéri robili dlhé vysoké kroky, telo mali naklonené dopredu, švihali pažami až do výšky hlavy a dlane mali otvorené. Štartovalo sa zo žliabkov na kmennom prahu, povel na štart sa dával pravdepodobne zatrúbením. Pôvodne bežali atléti v bedrových rúškach, ale na 15. hrách (720 pred n. l.) víťaz **Orsippus** z Megary rúško počas behu zahodil alebo stratil a od tých čias atléti pretekali nahí (a pravdaže bosí).

2. *Diaulos (dvojitý beh)*

Pri tomto i vytrvalostnom behu robili bežci na konci svojej trate obrátku (nebehali teda okruhy), pričom cieľ bol vždy na západnej strane štadióna.

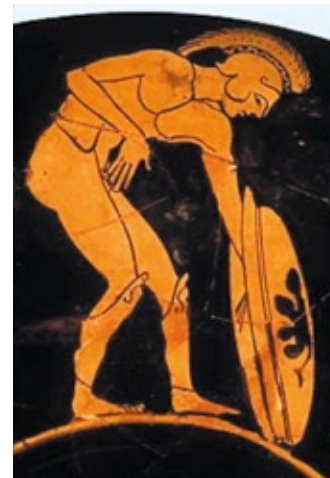
3. *Dolichos, dolichodromos (dlhý beh)*

Jeho dĺžka bola rozličná, od 7 do 24 štádií (od 1356 do 4615 m). Pri behu mali pretekári telo vzpriamené, hrud' vypnutú, kroky kratšie a nižšie, švihy paží miernejšie a ruky zovreté do pästí.

4. *Hoplítodromos (beh ťažkoodencov)*

Ťažkoodenci bežali pôvodne v plnej zbroji (ale bez meča a kopije), napokon pretekali len s bronzovým štítom, ako vidíme na obrázku. Na rozdiel od vysokého štartu ostatných bežcov štartovali z pokľaku a bežali v „sedavom“ štýle. Bola to záverečná disciplína olympijských hier, jej víťaz bol nazývaný „najstatočnejší z Grékov“.

Ťažkoodenec

5. *Palé (zápas)*

Zápas bol aj súčasťou päťboja, hlavne však samostatnou disciplínou. Išlo o kombináciu súčasného klasického štýlu s voľným štýlom. V starovekom Grécku sa ustálili dve hlavné formy zápasu – *ortopalé* alebo *stadaipalé* (rovný alebo vzpriamený štýl), a *katopalé* či *kylisis* (prízemný alebo váľavý štýl). Na olympijských hrách sa súťažilo vzpriameným štýlom. Zápasilo sa bez časového limitu a hmotnostných kategórií, zvíťazil ten, ktorý donútil súpera trikrát sa dotknúť zeme inou časťou tela ako chodidlom. Existoval aj štýl *katopalé* (váľavý) a zápasilo sa až do vzdania sa jedného zo zápasníkov, prípadne pre neschopnosť pokračovať v zápase. Vzdanie sa oznamoval zápasník zdvihnutím ukazováka alebo prostredníka. Pravidlá neboli nikdy presne spísané, ale všeobecne platilo, že sa nesmeli dávať údery a používať chmaty na pohlavné orgány, zakázané bolo ohrozovať oči, hrýzť a škriabať. Naopak, dovolené bolo škrtenie, vykrúcanie prstov, podtrhnutie nôh.

Zápasiská mali štvorcový alebo obdĺžnikový tvar (ich presné rozmery nepoznáme), pri vzpriamenom štýle sa viedol súboj v nehlbokej jame, pri váľavom na mäkkej pôde poliatej vodou.

Vzpriamený štýl zápasníkov

6. *Pygmé, pyx (box)*

V boxe mali spočiatku súperi holé päste, potom používali mäkké remence, neskôr remence z tvrdej kože, v poslednom (úpadkovom) období s vloženými kostenými či kovovými hrotnami.

Boxeri mohli používať všetko okrem chmatov, držania súpera a úderov na pohlavné orgány. Dovoľovali sa však údery pod pás, do tyla i na slabiny. Súboj bol časovo neobmedzený a skončil neschopnosťou boxera pokračovať v boji, alebo vzda-

ním sa. V prípade nerozhodného súboja sa použila forma *klimax* (vystupňovanie), čiže striedavé prijatie úderu bez krytia až do konečného rozhodnutia, novodobého knokautu. Viaceré súboje v Olympii skončili smrteľnými úrazmi. Boxovalo sa vo vyhradenom priestore, posypanom pieskom. V tréningu sa používali zavesené vrecia naplnené pieskom.

7. Pankration (všeboj)

Bol to najsurovší šport, kombinujúci zápas a box. Pravidlá dovoľovali všetky zápasnícke chmaty a všetky boxerské údery, zakázané boli iba útoky na pohlavné orgány a oči, hryzenie, škriabanie a nepoužívali sa pästné remence (podľa toho na sochách či malbách rozoznáme pankratistov od boxerov). Bojovalo sa vo vzpriamenej polohe *ano* či *orthostaden*, resp. vo váľavej, prízemnej - *kato*. Nie je isté, akou formou sa bojovalo v Olympii. V každom prípade išlo o časovo nelimitovaný súboj, ktorý končil vzdaním sa alebo neschopnosťou pokračovať v boji. Zápasisko bývalo rovnaké ako pri váľavom zápase.

Tieto „ťažkoatletické“ súťaže sa konali vylučovacím systémom vyžrebovaných dvojíc. V prípade nepárneho počtu ostal jeden ako *efedros*, čiže čakajúci. Mohlo sa stať, že takýto šťastlivec sa bez boja dostal až do finále...

8. Pentatlón (päťboj)

Bol **najvšestrannejšou** súťažou a filozof Aristoteles sa vyjadril, že harmonicky vyvinutí päťbojári sú najkrajší chlapi Helady. Na spôsob hodnotenia sú viaceré výklady, poradie disciplín takisto presne nepoznáme, poslednou bol pravdepodobne zápas. Súčasťou päťboja boli beh na jeden štadión, skok do diaľky, hod oštepom, hod diskom a zápas. Na celkové víťazstvo pravdepodobne stačilo, ak pretekár získal prvenstvo v troch súťažiach a stal sa *triaktér* – trojnásobný víťaz.

8.1. Dromos

„Jednoduchý beh“ na jeden štadión bol podobne ako zápas samostatnou disciplínou i súčasťou päťboja.

8.2. Halma (skok do diaľky)

Do diaľky skákali pretekári z krátkého rozbehu, s *haltérami* - činkami v oboch rukách. Činky vážili 1 až 5 kg, švih s nimi prispieval k zvýšeniu odrazovej rýchlosti a uhlu vzletu, počas letu zabraňoval rotácii tela, odhodením v poslednej fáze letu predlžoval doskok. Rozbeh bol v porovnaní s dneškom oveľa kratší. Nie je zrejmé, či o umiestnení rozhodoval najdlhší skok alebo súčet dĺžok všetkých skokov, prípadne viacskok.

Skokan s činkami

8.3. Diskos (hod diskom)

Diskári hádzali diskom (ktorý bol spravidla z bronzu) z *balbisu* – vyvýšeného štvorcového miesta. Dopad sa označoval kolíkom. Je pravdepodobné, že atléti už používali otočku a že každý súťažiaci mal právo na tri pokusy.

8.4. Akontion (hod oštepom)

Päťbojarský oštep sa vyvinul z bojovej a loveckej zbrane a nazýval sa *doros*. Bol ľahší a kratší ako dnešný atletický oštep. Na mieste úchopu bol vybavený slučkou z tenkého remienka (asi 40 cm dlhým), do ktorého si vrhač zasunul prostredník a ukazovák. Tým zvýšil impulz odhodu a stabilitu letu rotáciou okolo pozdĺžnej osi oštepu. Tento spôsob vraj až strojnásoboval dĺžku hodu. Oštepom sa hádzalo do diaľky horným i dolným oblúkom z rozbehu.

8.5. Palé

Zápas päťbojárov sa konal ako „vzpriamený“.

9. Harma tetrippon (štvorzáprah koní)

Rýchlostné preteky na vozoch sa vyvinuli zrejme z výcviku na vojenské účely. V prípade týchto pretekov, ktoré boli **hlavnou atrakciou** hier, bola dôležitá technika ovládania koní najmä v ostrých ľavotočivých zákrutách. Nakoľko tu dochádzalo k nebezpečným zrážkam, preto majitelia koní a vozov často posielali za seba súťažiteľ svojich sluhov. Pretekársky voz bol od bojového ľahší, dvojkolesový a z dreva, iba ložiská mával z bronzu. Vozataj pri pretekoch stál, iba pri klusákoch sedel na nízkej lavičke. Nebol nahý, ale mal dlhý prepásaný chitón. Celková dĺžka trate bola asi 13,5 km, štartovalo sa z domyselného trojuholníkového zariadenia, ktoré zabraňovalo kolíziám pri štarte.

10. Hippos keles, hipposkleleton (dostihy)

Pri dostihoch takisto bolo dôležité iba prvé miesto. Presnú vzdialenosť nepoznáme. Súťažiaci pretekali v ľahkých chitónoch alebo nahí na neosedlanom koni. Kone poháňali bodcami, bičkami alebo korbáčmi. Celková dĺžka trate bola asi 6,25 km.

11. Apéna (vozy s párom mulov)
12. Kalpé (preteky klusákov)
13. Synorida (preteky dvojzáprahov)
14. Tetrippum (štvorzáprah žrebcov)
15. Synorida (dvojzáprah žrebcov)
16. Jazdecké preteky na žrebcoch

Na dodržiavanie pravidiel pri všetkých súťažiach dohliadali rozhodcovia, ktorí porušenia trestali prútom, ako vidíme na obrázku:

Rozhodcovia – helanodikovia sa prvý raz objavili v roku 584 pred n. l. na 49. hrách. Neskôr sa ich počet zvýšil na deväť, potom kolísal a po 108. hrách (364 pred n. l.) sa zrejme ustálil na desať. Okrem rozhodovania a udeľovania cien boli poverení usporiadať a viesť olympijské hry, ako aj vyberať uchádzačov do olympijských súťaží. Mali právo nielen ukladať telesné tresty, ale aj peňažité pokuty všetkým

účastníkom hier, teda aj divákovi. Boli tiež strážcami posvätného mieru. Funkcia helanodikov bola pôvodne doživotná a dedičná, ale po roku 480 pred n. l. sa ich pôsobnosť obmedzila na jednu hru a funkcia bola voliteľná.

O športovej náplni hier, poradí súťaží a pravidlách rozhodovala komisia *nomofylakov*, „dozorcov nad zákonmi“, ktorí boli podriadení elidskej vláde. Pravidlá v tej dobe neboli spísané a opierali sa iba o zvyky.

Najvyšším orgánom olympijských hier bola „Rada Elid'anov“, čiže elidská vláda, ktorá počas hier sídlila v Buleutériu. Tá mala právo trestať i trestajúcich, teda rozhodcov.

Na antických olympijských hrách prebiehali atletické súťaže na štadióne. K „ľahkej atletike“ patrili všetky štyri bežecké disciplíny, z päťboja hod oštepom a skok do diaľky, k „ťažkej atletike“ sa radili hod diskom a takzvané úpolové športy – zápas, box a všeboj. Hipické - jazdecké súťaže a preteky záprahov sa konali na hipodróme (doteraz archeológmi neodkrytú). Pravidlá jednotlivých disciplín neboli spísané, riadili sa podľa zvyku. Nad ich dodržiavaním bdeli rozhodcovia (helanodikovia) a najvyšším riadiacim orgánom olympijských hier bola „Rada Elid'anov“.

Peisirrodov olympijský denník

- Olympijská prísaha Diovi Horkiovi
- 94. hry pohľadom olympijského víťaza
- Milosť pre Kallipateiru - triumf materinskej obetavosti a lásky

Prvou povinnosťou Peisirroda spolu s ďalšími súťažiacimi je obetovanie bohom – Hestii a Diovi Olympijskému, jednak na oltári v Divom chráme, jednak na hlavnom oltári uprostred altisu. Potom sa obetuje aj ďalším bohom, polobohom a démonom. Po obetovaní sa Peisirodos musí ponáhľať do Buleutéria skladať prísahu pred sochou **Dia Horkia** - „pomstiteľa porušených prísah“. Nad obetovaným bravom prisahá spolu s ostatnými pretekármi, ich otcami, bratmi, trénermi i rozhodcami, že bude súťažiť čestne. Pritom verí, že matkino tajomstvo zostane neodhalené. Hádám to milujúcej matke Zeus Horkias odpustí. O prísaha sa vedie zápis a je vyhotovený zoznam pretekárov. Nachádza sa v ňom aj Peisirrodovo meno i meno jeho otca, domovského mesta a názov disciplíny, v ktorej štartuje – pygmé, čiže box. Zoznam je spísaný na bielej vápencovej doske a je vystavený pred bránou Buleutéria.

Na druhý deň začínajú súťaže. Od 77. hier sviatok trvá už päť dní. Peisirodos sa nevie dočkať svojej disciplíny, pre vzrušenie takmer nevníma dopoludňajšie preteky štvorzáprahov koní a opúšťa hipodrómu skôr, než skončia ostatné jazdecké súťaže. Ani na preteky päťbojárov v odpoľudňajšom programe sa nevie plne sústrediť. Muži súťažia v hode diskom a oštepom, ako aj v skoku do diaľky. Ďalšie dve disciplíny dokončia vo štvrtý deň súťaží.

Konečne je tu tretí deň. Dopoludnie je venované slávnostným obetiam, odpoľudnie pretekmi dorastencov v behu, zápase a boxe – Peisirrodovej disciplíny. Potomok slávneho Diagora potvrdzuje kvalitnú prípravu, dostáva sa nielen do finále, ale aj v ňom víťazí. Jeho radosť je neopísateľná, a rovnako aj jeho „trénera“. Rozradostená matka preskakuje ohradu, v ktorej majú vyhradené miesto cvičitelia, aby vyobjímala svojho syna. Lenže hrôza – rúcho sa jej vyhrnie a prezrádza, že ide o ženu! Z obrovskej radosti nasleduje náhly skok do stavu hrôzy, zdrvený mladík vie, že príde o milujúcu matku, ktorú zvrhnú zo strmého útesu. Zdá sa, že Zeus predsa len nebol milosrdný.

Našťastie rozhodcovia po zrelej úvahe dávajú Kallipateire milosť z úcty voči jej otcovi, bratom, a teraz aj synovi, napospol olympijským víťazom! Ale Elid'ania zároveň rozhodnú, že odteraz budú na štadióne nahí nielen pretekári, ale aj ich tréneri.

Šťastie matky a syna nepozná hraníc, Peisirrodos ako divák už pokojne vychutnáva zážitky z ďalších zápolení štvrtého dňa, ktoré dopoludnia vyplňajú súťaže dospelých v troch behoch, poobede sa predstavujú zápasníci, boxeri, pankratisti a päťbojári, ktorí dokončujú preteky v behu na jeden štadión a v zápase. Završením športového programu je beh ťažkoodencov.

Svitá piaty deň, ktorý je slávnostný. Je to čas rozdeľovania cien olympijským víťazom. Peisirrodos s ďalšími víťazmi dostáva v predsieni Diovhho chrámu najvyššiu poctu – *kotinos*, vavrínový veniec z posvätnéj olivy, stužku a palmovú ratolesť. Nasledujú záverečné náboženské obrady a potom sa mladý olympijský víťaz ponáhľa do Prytanea, kde víťazom, ich otcom a trénerom elidská vláda pripravila tradičný slávnostný obed. Nechýba ani na večernej rozlúčkovej slávnosti plnej spevu a jasotu.

V nasledujúce ráno Peisirrodos hodí do vln Alfeia venček z konárikov zelených stromov, lebo sa do Olympie ešte chce vrátiť. Potom už nasleduje návrat s matkou do rodného mesta, kde ich čakajú ďalšie počty. Lebo olympijské víťazstvo prináša slávu nielen synovi a matke, ale aj rodnému mestu...

Víťazný atlét so stuhami a olivovými vetvičkami
(okolo 490 pred n. l.)

O tom, aký bol presný program hier, aké bolo poradie disciplín a koľko dní olympijské hry trvali, sa názory historikov dodnes rozchádzajú: koľko historikov – toľko názorov. V Peisirrodovom prípade sme sa priklonili k názoru historikov Finleya a Pleketa, autorov diela *Olympijské hry. Prvých tisíc rokov* (1974).

Svetlá a tieň antických olympijských hier

- Od športu pre všetkých k športu pre bohatých
- Ikkov tréningový systém
- Olympionici a triastési
- Olympijskí podvodníci
- Hrdinovia antických hier

Pravda, antické olympijské hry mali aj svoje záporné stránky. Vieme, že na hrách v Olympii mohol štartovať každý slobodný a bezúhonný Grék, ktorý predložil doklad o najmenej desaťmesačnej príprave. Postupne si však čoraz náročnejšiu a nákladnejšiu športovú prípravu mohli dovoliť iba **bohatí**, alebo takí, čo dúfali, že z budúcich výhier splatia náklady na systematickú prípravu, vedenú **schopným** trénerom.

Najznámejším trénerom antického Grécka je **Ikkos** z Tarentu, víťaz päťboja na 84. hrách v roku 444 pred n. l. Zaviedol prísne regulovanú životosprávu vrátane diéty: ľahkým atlétom odporúčal jesť mäkký syr, mlieko, pšeničný chlieb, sušené figy a samozrejme ovocie. Ťažkí atléti dostávali aj pečené mäso. Ikkos predpisoval výdatný spánok a stanovil štvordňový tréningový cyklus. Prvý deň tréningového cyklu boli prípravné cviky rýchlostno-silového charakteru, osobitný dôraz sa kládol na obratnosť a výbušnosť. Druhý deň nasledovalo maximálne svalové a vôľové zaťaženie, tretí deň vylepšovanie jednotlivých technických prvkov – napríklad štartu, odrazu, švihu. Štvrtý deň bol oddychový, ale bez prerušenia tréningu. Boxeri pri tréningu používali vrecia naplnené obilím alebo pieskom a údajne si chránili uši koženými chráničkami. U trénerov sa predpokladali znalosti z anatómie, fyziológie, psychológie a lekárstva. Zároveň boli totiž aj masérmi a ránhojičkami.

Olivový veniec víťaza v Olympii a titul *olympionika* (čiže olympijského víťaza, nie aktívneho účastníka hier) bola najvyššia pocta, akú mohol smrteľník dosiahnuť. Kto zvíťazil v troch disciplínach, získal titul *triastés*. Pravdaže, cenilo sa len víťazstvo čestným spôsobom. Tí, ktorí porušili pravidlá, utrhli verejnú hanbu a museli dať postaviť Diovi pokutové sochy, tzv. *Zánes* (Diovia). Podstavce týchto pokutových sôch hlásali, že „olympijské víťazstvo možno dosiahnuť nie zlatom a striebrom, ale rýchlosťou nôh a telesnou zdatnosťou“ (a že) „sochy sú tu na výstrahu všetkým, aby nikto nekupoval olympijské víťazstvo za peniaze“.

Dokázané podvody boli zriedkavé, strach pred trestajúcim Diom bol priveľký a zisťovalo sa iba zopár prípadov. Prvý známy prípad korupcie je z 98. hier (388 pred n. l.),

kedy boxer Eupolos z Tesálie podplatil troch svojich súperov, aby mu umožnili víťazstvo. Dostal vysokú pokutu, za ktorú sa postavilo šesť Diových pokutových sôch. Na 120. hrách (300 pred n. l.) päťbojár Kallipos z Atén taktiež podplatil zápasníkov, ktorí mali proti nemu nastúpiť. Mesto najprv odmietlo zaplatiť pokutu, ale po hrozbe vyhlásenia Atén z ďalších hier a po zásahu delfskej veštiarne zaplatili Atény sumu za postavenie šiestich sôch Diovi. Dve pokutové sochy museli postaviť Rodania za podvod svojho pankratistu Filostrata na 178. hrách (68 pred n. l.). Spomínajú sa aj iné podvody, kuriózný je však prípad alexandrijského pankratistu Sarapia, ktorý sa na 201. hrách (25 n. l.) tak naľakal súperov, že radšej utiekol, takže dostal trest za zbabelosť.

Olympijskí víťazi si z Olympie odnášali „iba“ vence a slávu, čiže žiadnu materiálnu hodnotu. Lenže po návrate domov dostávali veľké finančné odmeny a verejné pocty. Víťazstvo v Olympii sa rovnalo triumfu vojvodcov v najslávnejších vojenských bitkách. Olympijský hrdina mal nadosmrť vyhradené miesto medzi elitou mesta, stravovanie zadarmo, nárok na postavenie sochy (jednu pre Olympiu, druhú pre mesto). Peňažná odmena z mestskej (štátnej) pokladne ho radila k najbohatším občanom mesta. Napríklad v Aténach vraj podľa Solónových zákonov dostal každý olympijský víťaz 500 drachiem. To bola suma, ktorá sa rovnala ročnému výnosu veľkostatku alebo desaťročnej mzde rímskeho žoldniera. Olympijské víťazstvo takto bohatcom zabezpečovalo podstatné zvýšenie majetku, chudobnejším spoločenský prestup medzi bohatcov.

Záujem o olympijské pocty prejavili aj panovníci. Už sme spomenuli, že v roku 476 pred n. l. bola povolená účasť na hrách macedónskemu kráľovi Alexandrovi I. – Filhelénovi (498-454 pred n. l.) keď dokázal svoj grécky pôvod. Na 108. hrách (348 pred n. l.) sa zúčastnil macedónsky kráľ **Filip II.** (359-336 pred n. l.) a potom aj jeho syn **Alexander Veľký** (356-323 pred n. l.). Avšak nesúťažili priamo, boli len majiteľmi záprahov. Aj predposledný známy víťaz hier v boxe bol cudzinec - arménsky princ **Barasdates** (aj Varasdates). Známy je prípad rímskeho cisára **Neróna** (38-61 n. l.), ktorý údajne prinútil Elidňanov usporiadať hry o dva roky neskôr, v roku 67 n. l. Aby získal čo najviac prvenstiev, zaradil do programu aj nové disciplíny. Bezkonkurenčne zvíťazil v prednese tragédie, v hre na lýru a v pretekoch s desaťzáprahom. Hoci štartoval bez súperov, do cieľa nedorazil, no víťazstvo si prisúdil. Nemecký historik **Ulrich Sinn** (1945) nepovažuje tieto správy za hodnoverné. Nero na pozvanie v Olympii skutočne bol, nielen „služobne“ ako cisár na návšteve gréckej provincie, ale hlavne ako ctiteľ gréckej kultúry. Obklopoval sa gréckymi vzdelancami, hovoril po grécky a v Ríme dal vybudovať gymnázium v gréckom štýle. V Olympii dal zase postaviť stavbu, ktorá slúžila združeniu gréckych atlétov.

Tak ako v súčasnosti, aj antické olympijské hry mali množstvo slávnych víťazov. Z antických olympijských hier ich poznáme vyše 800. Prvým známym olympijským víťazom je šprintér **Koroibos** z Elisy z roku 776 pred n. l. K slávnym bežcom patrí **Leonidas** z Rodu, ktorý od 154. hier (164 pred n. l.) získal štyrikrát za sebou titul triastésa, keď vyhral tri disciplíny - dromos, dolichos a hoplítodromos. Titul triastés získalo dokopy 6 bežcov.

Šesť olympijských víťazstiev v zápase dosiahol bájný silák **Milón** z Krotónu - od 60. hier (540 pred n. l.), z toho prvýkrát triumfoval ako dorastenec. Mal aj predchodcu, rovnakým počtom víťazstiev sa preslávil spartský zápasník **Hippostenes**. Šnúru víťazstiev takisto začal ako dorastenec na 37. hrách (632 pred n. l.). Päť víťazstiev v zápase dosiahol **Hetoimokles** zo Sparty od 45. hier (600 pred n. l.). Štvornásobné víťazstvo získali boxer **Tisandros** z Naxu od 52. hier (572 pred n. l. a hlásateľ **Eklektos** zo Sinopy od 256. hier (245 n. l.). Avšak najviac prvenstiev vôbec - desať - získal trubač **Herodoros** z Megary od 113. hier (328 pred n. l.).

Tragické víťazstvo dosiahol pankratista **Arrachión** z Figaleie. Zvíťazil na 52. a 53. hrách (572, 568 pred n. l.) a na 54. hrách sa opäť prebojoval do finále. Po pošmyknutí ho súper zaľahol a začal škrtiť. Už sa chcel vzdať, ale povzbudený slovami trénera sa vzbudil a vykrútil súperovi palec. Súper od bolesti zdvihol ruku, že sa vzdáva a Arrachión krátko na to skonal. Rozhodcovia ho však vyhlásili za víťaza, lebo jeho smrť predchádzalo vzdanie sa súpera.

Jediným víťazom v päťboji dorastencov bol **Eutelidas** zo Sparty na 38. hrách (628 pred n. l.), pretože päťboj ako priveľmi náročný šport pre dorastencov hneď po jeho premiére zrušili.

Antické olympijské hry pri všetkej svojej sláve mali aj svoje tienisté stránky, podobne ako novoveké olympijské hry. K záporom patrí prehnaný profesionalizmus, premena atléta na stroj, vyrábajúci prvenstvá. Rovnako sem patria pokusy o podvádzanie, hoci sa vyskytovali v menšej miere než v súčasnosti, kedy už nehrozí pomsta bohov.

Avšak v súboji s negatívami pozitívne hodnoty prevládajú. Hovorí sa, že z minulosti máme prebrať oheň, nie popol. Pre nás v každom prípade platí, že antické olympijské hry sú pokladom na večné časy – Ktíme eis aei! Tým pokladom na večné časy je poučenie, že len všestranne rozvinutý človek je prínosom pre spoločnosť – či už ide o vrcholového, alebo rekreačného športovca. Hlavné je, aby sme všetci zapojili šport do svojho režimu dňa!

Slovo na záver

Olympia ako posvätné územie vyrástlo na pamätník športovej slávy a kultu telesnej zdatnosti, aký nemá na svete páru. Olympijské slávnosti ako najväčšia kultúrna a spoločenská udalosť gréckeho sveta od roku 776 pred n. l. trvali 1169 rokov a konali sa každý štvrtý rok celkom 293- krát! Počas hier bol vyhlásený posvätný mier - ekecheiria (ruky preč od zbraní). Mier trval celý mesiac (ak nie viac) a zabezpečoval pokojný príchod a odchod všetkých účastníkov hier, takže v Olympii prebiehali popri náboženských a športových aj mierové slávnosti.

Idealizácia antických olympijských hier nie je na mieste a treba povedať, že aj v Olympii sa kalokagatický ideál hier postupne rozkladal a zavládol v nich silný profesionalizmus. V každom prípade však bola Olympia jedným z najvýznamnejších stredísk spoločných stretnutí starovekých Grékov. Olympijské hry prerástli pôvodný grécky rámec a so svojimi ideálmi dodnes patria celému svetu. Na ideály kalokagatie, ekecheirie a čestného športového zápolenia, preverené vekmi, nadväzuje novoveký olympizmus a najvýznamnejší svetový športový fenomén - medzinárodné olympijské hnutie a olympijské hry.

Záverečný nasledovniahodný odkaz antických Grékov – oddanosť vlasti, chuť pre aktívnu športovú činnosť a zdravú súťaživosť, dostatok trénerov mládeže, dostatok športových objektov. Jednoducho mať chuť cvičiť, s kým cvičiť a kde cvičiť!

Použitá literatúra:

- ANDRONICOS M.: *Olympia. Ausgrabungen und Museum*. Athen, 1996.
 GREXA, J. et al.: *Olympijská výchova*. SOV Bratislava, 2006.
 GREXA, J.: *Přehled světových dějin sportu*. MU Brno, 2007.
 LÓVE, G., STOLL H. A.: *ABC antiky*. Železný Praha, 2005.
 OLIVOVÁ, V.: *Lidé a hry*. Olympia Praha, 1979.
 SÁBL, V.: *Hrdinové antických olympiád*. Olympia Praha, 1968.
 SINN, U.: *Olympia. Kult, sport a slavnost v antice*. EPOCH Praha, 2003.
 ZAMAROVSKÝ, V.: *Vzkriesenie Olympie*. Perfekt Bratislava, 2001.

Slovenské olympijské hnutie podporujú

GENERÁLNI PARTNERI SOV

Mercedes-Benz

Západoslovenská
energetika

Člen skupiny
e-on

HLAVNÍ PARTNERI SOV

